

Særskilt tilbakemelding til Utdanningsdirektoratet fra LNU om første skisse til læreplan i norsk 1 og norsk fordypning

Norsk 1

1. Hvilket generelt inntrykk har du/dere av utkastet?

LNU har et generelt godt inntrykk av læreplanutkastet. Læreplangruppa har tydelig forsøkt å skrive frem både tenkning om progresjon og fordypning, og det er gjort grep for å gjøre faget mindre omfattende. Samtidig er norskfaget gjenkjennelig i utkastet. Selv om det overordnet inntrykket er godt, har vi en del forbehold og kommentarer.

Det er en fordel at planens mange deler står i tett tilknytning til hverandre. Vi spør oss likevel om det er en fare for at den blir for oppdelt og at lærere vil forholde seg kun til utvalgte deler.

I enda mindre grad enn etter revisjonen i 2013 virker læreplanutkastet styrt av konkret innhold eller spesifikke mål, noe som gir den enkelte læreren både mye frihet og stort ansvar. På den ene siden kan dette virke frigjørende på undervisningen. På den andre siden kan planen fremstå som krevende å forholde seg til for ferske lærere og lærere med lite fordypning i norsk. Den enkelte lærers ansvar kan i beste fall føre til at det profesjonsfaglige fellesskapet styrkes på den enkelte skole, og på den måten støtte opp om føringene om profesjonsfellesskap og skoleutvikling i Overordnet del av læreplanen. Vi ønsker friheten og ansvaret velkommen, samtidig som vi vil understreke det ansvaret dette også pålegger både lærerutdanning, skoleledelse og skoleeier.

Kompetansemålene fremstår nå som på litt ulike nivå. Der svært mange av dem nettopp er både omfattende og åpne for lærerens valg, er enkelte langt mer avgrenset og svært konkrete. At det er noe variasjon er ikke problematisk, men enkelte av de mest konkrete innholdsmålene (slik som "forklare hvordan referent- og setningskoblinger skaper sammenhenger mellom setninger", Vg1 SF) kan med fordel tenkes inn i mer omfattende mål, og de mest konkrete metodiske føringene kan med fordel skrives inn i vurderingsteksten – som forslag – snarere enn i kompetansemålene.

Vi finner enkelte av forsøkene på å skrive frem progresjon underlig. For eksempel mener vi at progresjonen i elevenes lesing av skjønnlitteratur og sakprosa snarere bør skrives frem som en progresjon i tekstenes kompleksitet enn i hvorvidt elevene skal reflektere over/forstå tekstens innhold, form eller formål. Også de yngste elevene kan og bør få reflektere både over teksters innhold, form og formål – om enn i møte med mindre komplekse tekster og ved hjelp av et mer erfaringsbasert språk.

2. Har du/dere noen kommentarer til det som står under «Om faget»?

Vi foreslår at det før "Om faget", helt i starten av læreplanen, skrives inn en eller et par setninger om at delene som følger må leses i sammenheng.

“Fagets relevans” beskriver et gjenkjennelig bredt norskfag med et viktig samfunns- og dannelsesopdrag.

Beskrivelsen av “Tverrfaglige temaer i faget” er formulert på fagets premisser. Dette finner vi svært positivt. I beskrivelsen av "folkehelse og livsmestring" nevnes det at elevene i norskfaget utvikler evnen til "å uttrykke seg skriftlig og muntlig". Her savner vi lesingens rolle - i tråd med beskrivelsens siste setning (“Litteraturen kan både bekrefte og utfordre...”). Vi foreslår følgende formulering: "Gjennom arbeid med norskfaget utvikler elevene evnen til å forstå tekster og å uttrykke seg skriftlig og muntlig. Dette gir grunnlag for å kunne gi uttrykk for egne følelser, erfaringer og meninger, og forstå andres, noe som er viktig for egen og andres psykiske helse og livsmestring".

Beskrivelsene av de grunnleggende ferdighetene i norskfaget er knappe, særlig sammenlignet med beskrivelsene i enkelte andre fag (f.eks. naturfag). Den første setningen i beskrivelsene av henholdsvis “å kunne lese” og “å kunne skrive” får frem en gjenkjennelig og viktig progresjon i de fagovergripende ferdighetene. Derimot savner vi en tydeliggjøring av hva som kjennetegner fagspesifikk lesing og skriving. Vi savner også at beskrivelsen av progresjon beskriver en økende grad av kompleksitet i tekstene elevene møter og skriver - og de muntlige situasjonene de tar del i. I beskrivelsene av “å kunne lese”, “å kunne skrive” og “muntlige ferdigheter” foreslår vi derfor at formuleringen “i stadig mer komplekse tekster/lytte- og talesituasjoner” tilføyes.

Det særlige ansvaret til norskfaget for lese- og skriveferdighetene bør revideres. Det særlige ansvaret for begynneropplæringen i lesing og skriving bør beholdes, mens det i progresjonen er de fagspesifikke ferdighetene som bør understrekes. Norskfaget bør ikke ha et spesifikt ansvar for lese- og skrivestrategier løst fra fagforankring. Siden innføringen av de grunnleggende ferdighetene i Kunnskapsløftet, er det gjort et møysommelige arbeide for å forankre de grunnleggende ferdighetene i alle fag. Dersom norskfaget nå får et særlig ansvar for strategiopplæringen, indikerer dette at strategiene er løst fra fagene, fagspesifikke tekster og metoder. Dette er vi svært skeptiske til.

Vi anbefaler at “kompetanse” benyttes i stedet for “kunnskap” i formuleringen “Norsk har et særlig ansvar for å utvikle kunnskap om talespråket...”, i tråd med formuleringene om lesing og skriving.

Det er noe overlapp mellom beskrivelsene av grunnleggende ferdigheter og kjerneelementene. Dette gjelder særlig mellom “Muntlig kommunikasjon” og “Muntlige ferdigheter” og mellom “Skriftlig tekstsaking” og “Skriving”. Vi lurer på om dette er hensiktsmessig, eller om det kan føre til forvirring om hensikten til de ulike delenes rolle. Noen eksempler på slike overlapp er formuleringen “lytte til og bygge på andres innspill i faglige samtaler” i kjerneelementet “Muntlig kommunikasjon”, og formuleringen “å kunne samhandle med andre gjennom å lytte [...] og samtale” i beskrivelsen av “Muntlige ferdigheter”.

3. Er det god sammenheng mellom det som står i «Om faget» og kompetansemålene?

I kjerneelementet “Tekst i kontekst” er nabospråkene tydelig fremhevet i formuleringen “De skal utforske og reflektere over skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk, svensk, dansk og i oversatte tekster fra samisk og andre språk”. Vi savner en tydeliggjøring av nabospråkene i kompetansemålene - allerede fra de første trinnene av. For de yngste elevene kan arbeidet med

nabospråkene med fordel foregå gjennom lytting. Vi foreslår en utvidelse av det første kompetansemålet etter 4. trinn: "lytte til og lese tekster på bokmål og nynorsk, lytte til tekster på dansk og svensk og samtale om tekstenes språk, mening og relevans for eleven". Etter 7. og 10. trinn kan det også føyes til et "og noen tekster på svensk og dansk" til kompetansemålene som starter med "lese tekster på bokmål, nynorsk og..." (7. trinn) og "lese skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk" (10. trinn).

Det bør gjøres enda tydeligere i kompetansemålene at kjerneelementet "Kritisk tilnærming til tekst" er sentralt i lesing av alle typer tekster. Vi foreslår en tydeliggjøring ved hjelp av et tillegg "lese skjønnlitteratur og sakprosa [...] og kunne sammenligne, tolke og vurdere tekstene kritisk" (etter 10. trinn).

4. Antall kompetansemål er redusert, men er det det blitt mindre stofftrengsel i faget? Er det noe som eventuelt kan tas ut av planen?

Noen tidkrevende kompetansemål, slik som fordypningsemnet og litterært program, er fjernet fra planen. Dette gir lærerne større frihet til å velge hvordan de vil legge til rette for elevenes dybdelæring. For mange elever har arbeidet med fordypningsemnet vært minnerike anledninger til å tilegne seg kunnskap, utforske et norskfaglig felt og gjennomføre et selvstendig prosjekt som de selv ser fører til dypere læring. Vi vil derfor anbefale at fordypningsoppgaven skrives inn som eksempler på arbeidsformer under vurderingsteksten etter Vg2 og Vg3 SF.

Litteraturhistorie fra norrøn tid er fortsatt til stede i planen. Dette vil virke styrende på undervisningen. Samtidig er dette fagspesifikt innhold som hører hjemme i norskfaget, og det er noe av det som, for mange, gjør norskfaget til et danningsfag.

Inndelingen av eldre tekster i ulike kompetansemål etter Vg2 og Vg3 SF fremstår som forsøk på å gi de eldste tekstene mindre plass i undervisningen enn tekster fra 1800-tallet av. Vi stiller likevel spørsmål ved formuleringene i kompetansemålene ("gjøre greie for innhold, form og formål i et utvalg norrøne tekster...", "reflektere over hvordan tekster fra 1500-..." og "analysere og tolke skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk...") og foreslår et felles mål med formuleringen "lese, analysere og tolke...". For å differensiere og markere at noen perioder er viktigere enn andre, kan det føyes til "med vektlegging av tekster fra 18-19-2000-tallet".

Dersom målet "reflektere over hvordan tekster fra 1500-, 1600- og 1700-tallet..." (etter Vg2 og Vg3 SF) beholdes, foreslår vi en endring i formulering fra "vurdere om tekstene er aktuelle i dag" til "vurdere hvordan tekstene er aktuelle i dag". I tråd med formuleringen av kjerneelementet "Tekst i kontekst" anbefaler vi at både formuleringen her etter Vg2 og Vg3, "litterære tradisjoner", og formuleringen etter 10. trinn, "historisk kontekst", endres til "kulturhistorisk kontekst".

I utkastet heter det at elevene skal kunne "sammenligne særtrekk i norsk med samisk og andre språk og utforske hvordan språklige møter skaper språkendring" (Vg2 YF og Vg1 SF). Vi setter pris på at lærerne skal dra veksler på andre språk og studere hvordan møter mellom dem skaper språklig endring. Vi finner det derimot langt mer hensiktsmessig å dra veksler på de språkene elever og lærer

i det enkelte klasserommet har i sitt repertoar. Samisk (hvilket samisk?) er ikke en del av norsklærerens utdanning, og det vil for de fleste lærere være svært vanskelig å forholde seg til dette målet. Elevene bør få kunnskap om og reflektere over den samiske språksituasjonen og språkhistorien som eksempel på truede minoritetsspråk i Norge. Dette antar vi inngår i kompetansemålene "utforske språklig mangfold i Norge" (10. trinn), "forklare hva som særpreger språksituasjonen i Norge" og "gjøre greie for språklige endringer i Norge i dag og diskutere sammenhenger mellom språk, kultur og identitet" (etter Vg2 og Vg3). Vi anbefaler at målet etter Vg 2 YF og Vg1 SF endres til "sammenligne særtrekk i norsk med andre språk og utforske hvordan språklige møter skaper språkendring".

Vi merker oss at språkhistorien er vektlagt på 10. trinn, og synes det er greit. For å ivareta den utforskende tilnærmingen til faget på ungdomsskolen, foreslår vi at det språkhistoriske målet utvides til "utforske og forklare den historiske bakgrunnen for de to målformene og statusen til de offisielle språkene i Norge". Det er nødvendig at elevene kjenner den historiske bakgrunnen for at de skal skrive norsk på sidemål og hovedmål. På vg2-3 er det i større grad vektlagt et samtidsperspektiv, men formuleringen inviterer samtidig til noe repetisjon av språkhistorien: "Forklare hva som særpreger språksituasjonen og språkpolitikken i Norge....". Det vil være naturlig at elevene har med et historisk perspektiv for å kunne forklare dagens språksituasjon, slik at språkhistorien også har en plass, om enn noe begrenset, på vg2-3. Det synes vi er en god løsning.

Eksplisitte mål om talemålskunnskap er også fjernet fra planen. Det er viktig at elevene har kunnskap og kan reflektere over det språklige mangfoldet i Norge historisk sett og situasjonen i dag. Vi finner at dette er godt tatt vare på i planen, selv om talemål ikke er fremhevet eksplisitt.

5. Er ambisjonsnivået for 10.trinn og progresjonen til videregående nivå justert på en god måte? Hvordan kan dette eventuelt forbedres?

Vi har kommentert om progresjon om språkhistorien og språksituasjonen under spørsmål 5.

6. Utkastet legger opp til å gjøre elevene mer studieforbredte etter Vg3. Er ambisjonsnivået for Vg2/Vg3 realistisk og hensiktsmessig for alle elever?

I og med at målene er relativt åpne og metodefriheten stor, finner vi ambisjonsnivået hensiktsmessig.

7. Teksttyper er endret til språkhandlinger som kan utføres både skriftlig og muntlig. Hvordan fungerer dette i planen?

8. Sjanger er innført på nytt i skriveopplæringa, og på Vgs blir noen spesifikke sjangere nevnt. Hvordan fungerer dette?

Vi ønsker sjangre-begrepet velkommen tilbake. Det er likevel viktig at sjangre-begrepene er dynamiske, og vi foreslår at det i vurderingsteksten legges til "og kan bruke sjangrene på en dynamisk måte tilpasset formålet" under beskrivelsen av hvordan elevene viser kompetanse skriftlig etter 10. trinn, Vg2 YF, Vg1 SF og Vg2 og Vg3 SF. Vi undrer oss over at enkelte av sjangrene elevene skal skrive nevnes eksplisitt ("essay" og "retorisk analyse" etter Vg2 og Vg3 SF), mens andre velkjente norskfaglige sjangre trolig inngår i betegnelsen "fagartikler" (etter Vg2 og Vg3 SF). Vi anbefaler navngivelse av de sentrale sjangrene elevene skal kunne skrive, slik som "skjønnlitterær analyse". Vi foreslår at dette legges til kompetansemålet om retorisk analyse: "skrive retoriske analyser av sakprosaer og skjønnlitterære analyser".

Formuleringen "kreative tekster" fra gjeldende plan er ute av utkastet. I den grad formuleringen er forstått som ensbetydende med *kreative sjangre*, er disse fraværende i utkastet til ny plan, med unntak av i essayet. På Vg1 er det formulert et eget kompetansemål som sier at elevene skal "kombinere virkemidler og uttrykksmåter kreativt i egen tekstskaping". Vi savner en tilsvarende understreking av det kreative aspektet ved skriving på Vg2-3 også, og foreslår at det samme kompetansemålet legges inn på Vg2-3. Det kreative er et viktig aspekt ved all skriving uavhengig av sjanger, og kreativiteten kan både være et uttrykk for elevens kritiske tenkning og vei til å finne sin egen stemme.

9. På Vg2 og Vg3 legger kompetansemålene relativt detaljerte føringer for komparativ lesing av tekster. Hvordan fungerer dette?

Det komparative perspektivet på lesing av tekster er noe som allerede foregår i ganske utstrakt grad i norskfaget, og noe som særlig kan bidra til nærhet og relevans for elevene i arbeidet med eldre tekster. Vi mener derfor det er et godt grep å tydeliggjøre det i kompetansemålene slik det er gjort her. Dette må likevel ikke forstås som at lesingen i norskfaget alltid skal innebære sammenligning med andre tekster. I og med vektleggingen av komparativ lesing i kompetansemålene, bør dette også nevnes i vurderingsteksten. En mulighet er å legge til "sammenligne eldre og nyere tekster", slik at formuleringen blir: "...når de kan drøfte norskfaglige emner, tolke tekster, sammenligne eldre og nyere tekster...".

10. Ca 25% av målene på Vg2 YF skal yrkesrettes. Bidrar de yrkesfagspesifikke målene på Vg2 YF til god yrkesretting av faget?

Vi er i utgangspunktet positive til yrkesretting av noen kompetansemål, men ser at det innebærer noen utfordringer. En slik yrkesretting vil i de fleste tilfeller kreve et tett tverrfaglig samarbeid mellom norsklæreren og faglærer/e i yrkesfag. Dersom dette skal lykkes, er det avhengig av at det legges føringer for slikt tverrfaglig samarbeid både i vurderingsteksten i norskfaget (etter Vg2 YF) og i planene for de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Hovedansvaret for lesing, skriving og muntlige ferdigheter i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene må ligge hos disse faglærerne, ikke hos norsklæreren.

Vi ser fordeler med å legge all norskundervisning på YF til Vg2, da dette vil gi mer rom til fordypning og ro i faget. Samtidig finner vi det uheldig at elevene ikke har norsk på Vg1, da mange elever har

behov for kontinuitet i norskundervisningen. Særlig minoritetsspråklige elever må sikres undervisning i norsk hvert år.

11. Er det hensiktsmessig å slå sammen målene på Vg2 og Vg3 for å gi bedre fleksibilitet og mulighet for fordypning?

Intensjonen med å slå sammen målene er god; en sammenslåing gir større frihet og mulighet til fordypning og dybdelære og bedre muligheter for å sammenligne tekster på tvers av perioder. En utfordring med sammenslåingen er å sikre at alle elever får opplæring i alle kompetansemål ved skolebytte og lærerbytte mellom Vg2 og Vg3. Utfordringen ved lærerbytte på samme skole kan løses ved utstrakt lokalt læreplanarbeid, men det vil ikke løse utfordringen ved skolebytte. Vi stiller oss derfor spørrende til om sammenslåingen er hensiktsmessig og om intensjonen med sammenslåingen er like oppnåelig selv med egne mål for hvert av trinnene.

12. Hvordan fungerer tekstene om vurdering på de ulike hovedtrinnene?

Vi foreslår at forslag til arbeidsformer som nå er skrevet inn som mål, flyttes til disse tekstene om vurdering og skrives inn som eksempler på arbeidsformer. Dette gjelder f.eks. "lek, rollespill og tegning" (etter 2. trinn) og "dramaaktiviteter" (etter 4. og 10. trinn).

Se ellers kommentarer under spørsmål 1, 5, 9, 10, 11 og 14.

13. For å gi bedre muligheter til fordypning og vurdering for læring, foreslår læreplangruppa å redusere antall karakterer i underveisvurderingen. Har du/dere kommentarer til dette?

Dette utkastet til vurdering stemmer godt overens med LNUs syn, og vi er glade for at læreplangruppa har nevnt dette. I forbindelse med karakterforsøket har mange skoler valgt en modell med én karakter i underveisvurderingen, og vi ber læreplangruppa vurdere om det er en vel så hensiktsmessig modell som to karakterer i underveisvurderingen. På sikt bør også karakterordningen og sluttvurderingen gjennomgås som helhet. Det bør vurderes om de to skriftlige karakterene også på 10. trinn og Vg3 kan slås sammen. Vi er klar over at en slik vurdering faller utenfor læreplangruppens mandat.

14. I læreplanutkastet er det felles kompetansemål for hovedmål og sidemål fra og med 10. årstrinn slik det også er i gjeldende læreplan i norsk. Hadde det vært ønskelig med adskilte mål for elevenes skrivekompetanse i hovedmål og sidemål?

Vi mener at målene bør være felles for hovedmål og sidemål fra og med 10. trinn.

15. Har du/dere andre kommentarer til førsteutkastet?

Norsk fordypning

1. Hvilket generelt inntrykk har du/dere av utkastet?

En hovedutfordring ved utkastet er at det er vanskelig å forstå hvilket fag som er skrevet frem. På den ene siden fremstår det som et fordypningsfag – som et sted for videre undersøkelser av norskfaglige tekster og problemstillinger og produksjon av multimodale komplekse tekster. Dette inntrykket er fremtredende både i teksten «Om faget» og i kompetansemålene. På den andre siden ser det ut som om læreplangruppa har forsøkt å skrive frem et fag som er mindre produktorientert og mer prosessorientert. Dette inntrykket er fremtredende i teksten om vurdering. Vi antar at dette siste er et forsøk på å imøtekomme de elevgruppene som så langt gjerne har tatt dette faget; de elevene som ikke ønsker et andre fremmedspråk eller rådes bort fra å velge både dette og engelsk fordypning. Vi ønsker dette forsøket velkomment og ber om at det tydeliggjøres. Det må vurderes hvorvidt det er mulig å beholde fordypningstenkningen gjennom mer praktiske arbeidsformer og mål, eller om faget heller skal være et støttefag.

2. Har du/dere noen kommentarer til det som står under «Om faget»?

En tydeliggjøring av hva faget skal være (jf. spørsmål 1), vil trolig måtte få konsekvenser for beskrivelsen av “Fagets relevans”.

Vi ser at noen av beskrivelsene av kjerneelementene er ulike for norsk og norsk fordypning og undrer oss over enkelte av forskjellene.

- o Tekst i kontekst: i fordypnings-planen er formuleringen fra utkastene til kjerneelementer i norsk, «ulike uttrykksformer», beholdt, mens dette er endret til «ulike modaliteter» i norskplanen.
- o Språket som system og mulighet: i utkastet til plan for fordypning i norsk heter det at elevene skal *følge* etablerte språk- og sjangernormer, mens det i planen for norsk heter at de skal *beherske* dem.

Vi finner det problematisk at leddet «...evne til å handle og påvirke gjennom språket» (jf. utkastet til læreplan i norsk) ikke er med i beskrivelsen av det tverrfaglige temaet “Bærekraftig utvikling”. Det er svært viktig at alle elever oppøver evne til språklig handling og påvirkning. Dette faget kan enten støtte de elevene som trenger ekstra støtte til å oppøve denne evnen og/eller la elevene få videreutvikle denne evnen utover det de får i norskfaget.

Noen mindre språklige forskjeller mellom beskrivelsene av de tverrfaglige temaene i norsk og norsk fordypning bør unngås (se f.eks. *Demokrati og medborgerskap*).

Forskjellen mellom beskrivelsene av de grunnleggende ferdighetene i utkastet til plan for norsk og norsk fordypning er til dels store, og noen steder fremstår forskjellene som merkelige:

- o Å kunne skrive: her bør også «medium» med i beskrivelsen «tekster som er tilpasset formål og mottaker»
 - o Muntlige ferdigheter: her savner vi de spontane muntlige kommunikasjonssituasjonene. Disse anser vi som særlig viktige i et fag der elevene skal fordype seg og hvor prosessen skal vektlegges i vurderingen.
- 1 Er det god sammenheng mellom det som står i «Om faget» og kompetansemålene?
 - 2 Er ambisjonsnivå og omfang av kompetansemål overkommelig ut fra timetallet i faget?
 - 3 Er det noe vesentlig som mangler i kompetansemålene? / Kan noen mål sløyfes?
 - 4 Hvordan fungerer teksten om vurdering?
 - 5 Utkastet legger opp til at læreplanen beholder sin profil som et fag som legger til rette for faglig fordypning og bidrar til videreutvikling av av språklig og kulturell kompetanse i norsk. Er det hensiktsmessig å videreføre denne profilen?
 - 6 Har du/dere andre kommentarer til førsteutkastet?